

Finns evidens för SPSM:s verksamhet?

I egenskap av statlig myndighet synes SPSM (Specialpedagogiska Skolmyndigheten) ha givit sig själva tolkningsföreträde i de flesta frågor som rör hörselnedsättning/dövhet hos barn. I vart fall tycks myndigheten ha ett dövulturellt synsätt på dessa barn.

Det är inte bara Barnplantorna som reagerar över den "information" som marknadsföres i sociala medier "å tjänstens vägnar" av personer nära dövrörelsen eller direkt via SPSM:s hemsida. Från Danmark brukar det komma många frågor om det som SPSM marknadsför som fakta.

Nedan följer en i allra högsta grad relevant kommentar från Danmark.

KOMMENTAR till en svensk intervju-undersökning vid Stockholms universitet

Sara Andersson och Linn Fröberg: *"Jag känner mig mer hemma i dövvärlden även om jag kan prata. Ungdomars erfarenheter av att byta från en auditivt orienterad till en visuellt orienterad skolmiljö"*. Specialpedagogiskt examensarbete, Stockholms universitet 2020.

Genom införandet av tidig behandling med cochleaimplantat (CI) väljer nästan alla föräldrar, som får ett barn med grav hörselnedsättning/dövhet, att satsa på en talspråklig uppväxt och skolgång för deras barn med CI eller hörapparater. I Danmark har detta resulterat i, att regionala dövskolor idag endast omfattar en mycket liten andel av dessa barn – cirka 10–15 procent. Över 85 procent är inkluderade i grundskolor, ofta nära hemmet.

I Sverige börjar, enligt författarna till rapporten, över 90 procent av döva och hörselskadade barn med CI eller hörapparater sin skolgång inkluderade i den lokala kommunala grundskolan. Men Sverige har

valt att behålla de fem regionala specialskolornas koncept med tvåspråkig undervisning i en teckenspråkig miljö, som väljs av några föräldrar. Det är specialskolans elevgrupp från skolstart och genom skolåren ökar antalet elever (döva/hörselskadade) i specialskolorna. I skrivande stund går t.ex. cirka 107 elever på Östervångskolan i Lund.

Specialpedagogiska Skolmyndigheten (SPSM) har publicerat ett examensarbete på sin hemsida från speciallärarprogrammet på Stockholms universitet, som fokuserar på elever med olika grader av hörselnedsättning. Dessa har bytt skolform under sin skoltid från grundskola (inkluderade) till specialskolan.

Nio elever visar vägen för alla med hörselnedsättning/dövhet?

Examensarbetet försöker att belysa problematiken bl.a. genom intervjuer med nio elever på specialskolornas högstadium. Författarna till rapporten berättar, att de

primärt har koncentrerat sig på att fokusera på trivsel och personlig identitet. Deras konklusion är att de här nio eleverna med hörselnedsättning/dövhet har behov av att utveckla en positiv social identitet. För att uppnå detta är tillgången till en visuellt orienterad skolmiljö ytterst betydelsefullt.

De nio eleverna berättar att de har blivit mobbade i grundskolan hemma, men flytten till specialskolan har i de flesta fall varit familjens beslut, inte individen med dövhet/hörselnedsättning. Tyvärr har de icke undersökt vilka premisser som har gjort att familjerna har valt att byta skolform.

Även i Danmark är det skillnader på barns nytta av CI och hörapparater. Flertalet av CI-användarna (2/3 av alla med CI) utvecklar talspråk på nivå med jämnåriga hörande barn. Men 10–15 procent uppnår inte detta fullt ut. Dessutom når 10–15 procent bara mycket begränsat funktionellt tal (procent-satserna varierar från undersökning till undersökning och från plats till plats).

I egenskap av dansk är jag naturligtvis intresserad av om undersökningens (som här diskuteras) konklusioner kan överföras

till danska förhållanden och jag har försökt att läsa rapporten grundligt för att värdera i hur stor utsträckning dess rekommendationer i Sverige kan överföras till *andra än de nio medverkande barnen*.

Hur många är "insneddare" till specialskolan av alla med hörselnedsättning/dövhet?

De elever, som ingår i undersökningen är mycket olika på alla sätt. De är mellan 13–17 år och har gått i specialskola i 1,5 till 4 år. Alla har tidigare gått inkluderade i den kommunala grundskolan. En av eleverna kommunicerar på teckenspråk hemma, övriga åtta elever kommunicerar med tal-språk. Familjerna till två av dem har ett annat talspråk än svenska som modersmål.

Gemensamt för de nio eleverna är olika grad av hörselnedsättning eller dövhet och att de använder hörapparater eller CI.

Inget urval av elever har utförts. Studenterna bakom examensarbetet valde bort den skola där de själva var anställda, men kontaktade alla elever, "insneddare" från högstadiet till övriga specialskolor och frågade om de ville delta och bli intervjuade om sina erfarenheter. Nio elever från de kontaktade skolorna gick med på att delta. Fem elever kom från samma skola. Fyra elever kom från tre andra specialskolor.

Det är oklart hur många av eleverna i specialskolorna som har bytt till specialskola, men i informationsbrevet till skolorna står det att antalet elever som byter skolform till specialskola är "väldigt liten". Det anges

inte hur många elever målgruppen innefattar och deltagarna har inte specifikt valts ut.

I presentationen av studien konstaterar Specialpedagogiska Skolmyndigheten (SPSM) att "Elever som börjar på de regionala specialskolorna senare utgör cirka 50 procent av alla elever som går ut specialskolan". Denna formulering kan uppfattas som att det är hälften av de döva och hörselskadade eleverna som började sin skolgång i grundskolan som flyttar till specialskolorna. Men jag tror att det är ett missförstånd.

Specialskolans elever är heterogen utifrån funktionsnedsättningar av allehanda slag utöver hörselnedsättning/dövhet, men det anges inte, det vill säga hur många av de cirka 85 procent av barn med hörselnedsättning som börjar i den kommunala grundskolan, flyttar senare till den statliga specialskolan. I examensarbetet anges dock att materialet endast är nio elever, så det kan icke vara de omtalade 50 procenten.

RESULTAT – reflektioner om grupp-tillhörighet och identitet

Initiativet till skolbytet har bara i ett fåtal fall kommit från eleven själv. I några fall har detta skett på begäran av grundskolan, men för de flesta elever har det varit familjen som initierat och fattat beslut om skolbyte.

De nio elevernas åsikter om grundskolan berör många av de faktorer som kan försvåra situationen för en hörselskadad eller döv elev: antalet elever i klassen (25 nämns), bristen på kunskap och användning av teknik och visuell kommunikation av lärare, bristen på hörselkommunikationsutrustning, särskilt i klassrummen, men också bärbara och avtagbara elevmikrofoner i hemklassrummet. En viktig punkt som berör alla nio elever är att kunskapsmässig inkludering i en klass inte automatiskt ledde till inkludering i övriga elevers sociala aktiviteter.

Sådana svårigheter kommer sannolikt också att gälla för många (alla?) andra döva och hörselskadade grundskoleelever. Det

→ borde därför vara självklart att intressera sig för elever (med hörselnedsättning/dövhet) som *inte* har flyttat till specialskolan, men som slutför sin skolgång i lokala kommunala skolor. Det vore intressant att få information om varför de inte har bytt skolform från kommunal grundskola till specialskola.

Som en huvudorsak till skolbyte nämner flera av de nio eleverna i studien övergången till högstadiet. Ökade kunskapskrav samtidigt som man riskerar att få mindre specialpedagogiskt stöd. Tyvärr får vi ingen konkret information om vilka faktorer som har påverkat familjernas val och deras tidigare skolors rekommendationer avseende skolbyte.

Före skolbytet hade tre elever viss erfarenhet av och kunskap i teckenspråk, men övriga elevers teckenspråkskunskap var synnerligen begränsade. Bara några hade kunskap om andra med dövhet och hörselnedsättning eller specialskola och teckenspråk.

Efter byte till specialskola, vilket i vissa elevers fall innebar att de var tvungna att flytta hemifrån, fanns det positiva indikationer på anpassningen av undervisningen till deras förutsättningar. Det var lättare att hänga med, även om elevernas kunskaper i teckenspråk till en början var mycket begränsade.

Specialskolorna erbjuder tvåspråkig undervisning (teckenspråk och skriftspråk) till elever med hörselnedsättning och dövhet i teckenspråklig miljö, och det verkar som om specialskolorna har både dövklasser, där teckenspråk dominerar och hörselklasser, där talat språk dominerar, så att individuell hänsyn kan tas till elevernas olika förutsättningar. För majoriteten av de nio eleverna var anpassningen till specialskolan relativt snabb, för andra kunde det ta några månader innan man kände sig accepterad på lika villkor som de andra. För alla 9 elever ger flytten upphov till reflektioner om grupp-tillhörighet och identitet.

Det är just i högstadiet som identitet är en viktig fråga för många ungdomar, så det är uppenbart att fundera över om samma

frågor även är aktuella för de elever som inte har bytt skolform.

I vilket fall som helst verkar det uppenbart att ett problem håller på att identifieras här, vilket också kan vara verkligt för många av de elever som inte byter skola, men fortsätter i den kommunala skolan genom högstadiet och gymnasiet. **Men denna studie säger ingenting om det.**

Undersökningen på nio elever i examensarbetet, som SPSM hänvisar till på sin hemsida, berör bara ytligt, varför bytet från en auditiv till en visuell skolmiljö baserat på teckenspråk påverkar elevernas familjer.

DISKUSSION – social identitet som hörande eller dövidentitet?

Emellertid är rapportens konklusion synnerligen tydlig: författarna till rapporten menar att deras intervju av de nio eleverna bekräftar att det bästa för alla med dövhet/hörselnedsättning i skolan är att gå i en skola med andra med dövhet eller hörselnedsättning. För författarna, Sara Andersson och Linn Fröberg är det viktigaste att utveckla en dövidentitet.

”Avslutningsvis visar fynden i denna studie på att elever som är döva eller har hörselnedsättning inte har möjlighet att utveckla en positiv social identitet, oavsett om det är en kulturellt hörande, bikulturell-, döv- eller ”något utöver att vara döv”-identitet, i en auditivt orienterad skolmiljö utan kontakt med andra i samma situation eller i en språklig miljö där fokus hela tiden ligger på att lyssna med öronen istället för att syssna med ögonen”. (sid. 32)

Jag tror inte att denna generella slutsats kan dras av intervjuer med nio mycket olika ungdomar vars föräldrar har valt att de ska byta skolform. Vi vet ingenting om orsakerna till skolbytet, som kan skilja sig åt från de nio eleverna. Det lilla antalet medverkande elever, gör det inte möjligt för oss att dra slutsatsen vad som är bra för alla eller vilka de nödvändiga förutsättningarna är för alla med dövhet/hörselnedsättning.

Å andra sidan kan det vara lika korrekt att se resultaten som bevis för att majoriteten av eleverna med hörapparater eller CI utvecklar en social identitet som hörande, som inte isolerar dem, utan inkluderar dem bland andra hörande elever och därmed har möjligheter i hela samhället. Detta skulle kunna vara en lika trovärdig slutsats av rapporten när det gäller situationen i Sverige.

Författarna till rapporten angav att de valde bort att intervjua elever från den skola de var anställda på. Men de hade inga betänkligheter mot att intervjua elever från andra specialskolor så att en misstänkt partiskhet kunde smyga sig in: **Kunde det ha påverkat elevernas intervju svar att författarna till rapporten var övertygade om att specialskolan är den bästa skolformen för elever med dövhet/hörselnedsättning?**

Skolflytt av elever från en skolform till en annan kan innebära många olika utmaningar som rapporten inte tar upp. I synnerhet kan det vara självklart att elevernas talspråksutveckling också ska utvecklas i specialskolan. En övergång från en lokal skola med auditiv (talspråklig) miljö till en mer avlägsen skola som betonar visuellt språk kan också påverka den fortsatta utvecklingen av talspråk.

Denna svenska studie omfattar nio barn, varav åtta kommunicerar hemma med talspråk. Nu har de flyttat till skolor med en visuell teckenspråklig miljö. Den unika kopplingen till dövteckenspråks-miljön och frånvaron av elever med normal hörsel som kommunicerar på tal kan också göra eleverna mindre bekväma med sin familj och svenskspråkiga människor i allmänhet.

Jag anser att det är svårt att möta behovet av tvåspråkig uppväxt genom att erbjuda eleverna en teckenspråksmiljö och dessutom ge eleverna en målinriktad helhetsinsats inom hörselområdet. Detta kan endast göras genom att nedprioritera den auditiva talspråksmiljön. Detta framgår ock-

så av författarnas beskrivning: **talat språk kallas endast ett personligt alternativ för elever på individuell basis.**

Samtidigt minskar föräldrarnas möjligheter att dagligen och aktivt stödja sina barns skolgång.

Faktum är att jag tvivlar på att resultaten av studien kan tolkas som Andersson/Fröberg gör, det vill säga att resultaten kan överföras till andra än endast de nio eleverna i deras examensarbete.

REFLEKTION – specialskolan marknadsförs ett bristfälligt examensarbete

Det bekymrar mig att studien inte gör oss klokare, eftersom det även i Danmark finns barn och ungdomar med hörselnedsättning som inte får tillräckligt stöd av CI eller hörapparater. Därför håller jag med rapportförfattarna om att rekommendera att mer forskning behövs. Men jag är också oroad över vad som händer på detta område, där specialskolan marknadsförs med ett ensidigt och bristfälligt examensarbete som detta.

Att specialskolornas organisation, Specialpedagogiska Skolmyndigheten (SPSM) publicerar detta examensarbete som om den var en universitetsstämplad garanti för dess trovärdighet och evidens smakar sannerligen som propaganda-marknadsföring på ett sätt som tidigare

var allmängiltigt gällande dövundervisning under mer än 200 år!

Jag är också oroad över författarnas ensidiga fokus på döv eller hörselidentitet. Detta kan vara viktigt för vissa, men detsamma kan gälla könsidentitet, etnisk, religiös, politisk, professionell, intresse, sport, praktisk/teoretisk/ideologisk identitet eller helt olika livssyner, filosofier och och personliga preferenser.

Jag har inte haft möjlighet att se hur undervisningen organiseras på de fem specialskolorna i Sverige, men mina egna erfarenheter av tvåspråkig dövundervisning på Dövskolans på Kastelsvej i Danmark på 1980-talet var blandade. Den största framgången var för barn från hem där tecken-språk var hemspråk eftersom föräldrarna var döva.

Den danska studien av tvåspråkig dövutbildning på Kastelsvej genomfördes innan tidig dubbelsidig CI blev standard, men även med CI kommer talspråkutvecklingen inte bara igång av sig själv. Om ett barn med CI eller hörapparat ska kunna utveckla sitt talspråk under hela skoltiden måste det vara i en god ljudmiljö, både i skolan och hemma, omgiven av goda talade förebilder i form av välinformerade föräldrar och kamrater, plus professionell undervisning och modersmåls-undervisning både verbalt och i skrift.

CI ger majoriteten av döva barn möjligheter att utveckla talat språk. En forskningsuppgift är därför att undersöka vilka faktorer som kan hämma eller främja denna utveckling. Vilka faktorer har inte varit optimala? Många olika faktorer, både i miljön, i undervisningen och i elevernas individuella förutsättningar kan komplicera processen. Är det tekniken som inte har fungerat eller pedagogiska insatser som inte har varit tillräckliga?

Det är inte ett realistiskt mål att göra alla normalhörande, men det bör vara möjligt att undersöka vad som kan optimeras för varje individ. Tyvärr gör inte detta examensarbete, som SPSM hänvisar till, detta. ●

Palle Vestberg, januari 2022.

For særligt interesserede kan jeg anbefale den danske oversættelse af Lindsay Edwards og Susan Crockers bog: *Døve og hørehæmmede børn med særlige behov*. 2009. Originaltitel: *Psychological Processes in Deaf Children with Complex Needs*. Det er en evidensbaseret praktisk vejledning om psykologisk udredning og behandling.

FÅ DINA VISITNOTISER DIREKT I MOBILEN

Har du en mobil, surfplatta eller smartklocka hemma? Då kan du nu lägga till den i ditt Visitsystem!

Allt du behöver är vår nya Bluetooth-utrustade Mobilsändare och **Bellman Visit**-appen som du hämtar gratis på App Store eller Google Play. Så snart du har installerat appen kan du börja ta emot Visitnotiser på din mobil, surfplatta eller smartklocka. Dessutom kommer dina Visitmottagare att larma vid inkommande samtal och meddelanden.

Så nu är det enklare än någonsin att hålla ett vakande öga på ditt hem och dina nära.

bellman.com/be1433

